

Kapatılmanın Eşiğindeki Özne: Vita Activa'nın Yapısökümü

Sayı Editörlerinden

HÜSEYİN SERBES, SALİH KİNSUN

“*Ne de olsa Angelus Novus ölümlü okurlara yönelik değildi*”¹

Modern öznenin bir birey haline getirilerek kapatılma ve disiplinci toplum modelleriyle ilişkisi birçok çözümleme ile tartışılabilir. Foucault, Goffman ya da Agamben üzerinden verilebilecek metaforlar “özne”nin bir anlamda “birey”e evrilerek, şekillendirilme süreci ile ‘kapatılma’daki rolünü anlamamızda yardımcı olabilir. Foucault, modern toplumları disiplin toplumları olarak ele aldıktan sonra; onları “normun iktidarı” olarak belirler (Akay, 2016: 101). Goffman’ın “*total kuruma dönüşmüş bir hayat*” olarak tanımladığı günümüzde, varoluşsal tanımı otorite tarafından belirlenen modern insan, ancak “total kurum”un dışında özne olabilme şansına erişir. Agamben (2001) ise, egemenin paradoksal biçimde yasaya ihtiyaç duymadan iktidarını sürdürmesi olarak istisna [ex-capere] halinin bir yönetim tekniği haline dönüştüğü ve ‘homo sacer’in maruz kaldığı kapatılma mekânları olarak ‘kamp’ örneğinden yola çıkar. “*Artık beden ruhun değil, ruh bedeninin hapisanesidir. Kapatılmanın asıl gerçekleştiği mekân insan ruhudur*” (Güneş, 2015: 67). İnsan ruhunun böylesine kapatılma sürecinde olduğu günümüzde, bunu aşmanın bir biçimi Vita Activa olabilir. Arendt (1994: 39), Vita activa’nın, [yani] etkin olarak bir şeyler yapmanın faaliyetleri olarak emek, iş ve eylemi görür.

Bu sayımızda, Derrida’nın *yapısöküm* olarak adlandırdığı öznenin otoriteye karşı her türlü faaliyetleri olan Vita Activa’yı konu ediniyoruz.

¹ Witte (2018: 45), Walter Benjamin’in babasının pratik istemlerini ve kendi tinsel gereksinimlerini aynı zamanda karşılayabilmek için, kendi dergisini yayımlamayı tasarlamasından bahseder. [Benjamin’in] Paul Klee’nin bir tablosundan esinlenerek ismini koyduğu Angelus Novus [*Yeni Melek*] adlı dergi projesi, [her ne kadar yarım kalmış olsa da] sanatsal bir imgelemin taşıyıcısı olarak görülür. Benjamin’in projesi yarım kalır. Bunun nedenleri olarak kendi iç çelişkileri ve maddi engeller gösterilebilir. Bernd Witte’in dediği gibi, melek figürü eski dinsel geleneği ve sanatsal avangardı birleştirerek Tanrı’nın huzurunda sunar: “*Ne de olsa Angelus Novus ölümlü okurlara yönelik değildi*” [Witte, B. (2002). Walter Benjamin. Çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 46].

*Prekarya Dergi*², özgün ve bağımsız araştırmacılarla tartışma konularını ortaya koyarken [bir denemeler dergisi olarak] kurum içerisinde “hasta” olarak nitelendirilen bireyin, tımarhane dışındaki özne haliyle üretimini destekler. “Total kurum” içerisinde kaldığımızda Bourdieu’nun tabiriyle (2016), “felsefi zihinlerimiz” bir akademik alan tarafından şekillendirilmiş ‘homo academicus’tan öteye geçemez. Düşüncesinin zenginliği ele alındığında, Donna Haraway’ın yapıtlarında öğrencilerinin önemli yer tuttuğunu, çalışmalarında onlara sıklıkla referans verdiğini hatırlarsak bu dergi [yayın], ‘öğrenci’ kalacaklar için bir *évolué* etme; geliştirme ve olgunlaştırma sürecini kapsamaktadır.³ *Prekarya Dergi*, bütüncül [totalizing] söylemlere karşı, ‘öteki’ye⁴ yer açma amacı taşıırken Eagleton’a göre (1987), bir yapıtın ‘meta’ biçimini arsızca kucaklayarak tepki göstermesi ve kültürel geleneğe karşı derinliğin altını oyması bakımından tipik postmodernist bir ürünün özelliğine de sahiptir (aktaran Harvey, 2019: 21).

[...] Bilgi alanlarında sürekli öğrencilik yapan 'akademisyen-uzmanlar' karşısında elbette şapka çıkarmamız gerekir *-ki yakın bir örnek olarak pekala bir zamanlar üniversitede saygın bir yer işgal etmiş bulunan Nietzsche'yi örnek gösterebiliriz*. Ama kapitalizme özgü kültür pazarının öteki meta alanlarının izinde kendi bünyesinde geliştirdiği şirketler dünyasına gereken uzman yani kalifiye -bu da kuşku götürür ya- işgücünün böylesine iğne oyası yapan uzmanlardan çok farklı olduğunu, bilen 'usta'ya özgü bilgi üretiminin artık bir de teknoloşan bilim alanında seri imalata dönüşmesinin getirdiği kalıplara dayalı tekdüzelik ve kısırlaşmanın içsel gelenekler ve bellek üzerinde ölümcül bir etkisi bulunduğunu da göz ardı edemeyiz (Nalbantoğlu, 2009: 98-99).

Hasan Ünal Nalbantoğlu’nun da sıklıkla vurguladığı gibi ‘kitle üniversitesi’nde seri imalata dönüşen kısır kalıplar, belleğimize vurulan ölümcül darbelerdir. Bu anlamda böylesi bir evrende, 'yüksek aşkı' öldürmemeye çalışmanın bir gayreti olarak gösterilebilecek *Prekarya* çeşitli bağlamlarda

2 Toplumsal gerçekliğin çarpıcı bir yüzü olarak Prekarya, 'precarious' [güvencesiz] sıfatı ile 'proletariat' [proleterya] isminin birleşmesiyle oluşan bir terimdir (Standing, 2014: 21). Guy Standing'e göre, şu an pek çok ülkede yetişkin nüfusunun dörtte birinin prekaryaya dâhil olduğunu tahmin edebiliriz [Bkz. Standing, G. (2014). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*. Çev. Ergin Bulut. İstanbul: İletişim Yayınları. s.48]. Standing'e atıfla, *Prekarya Dergi*, bağımsız araştırmacılara [kitlesele üretimden uzak bir] alan açmak amacıyla oluşturulmuştur.

3 “Haraway’ın yapıtlarında lisansüstü öğrencilerinin çalışmalarına sıklıkla referans verdiğini görürüz: Örneğin, ‘Siborg Manifestosu’nda çalışmaları bir yer tutan Chela Sandoval, Zoe Sofia ve Katie King, Haraway’ın doktora öğrencileridir” [Bkz. Haraway, D. (2010). *Başka Yer*. (Çev. Güçsal Pusar). Metis Yayıncılık s.15].

4 ‘Öteki’ terimini kullanırken ‘etnik grup’ ya da ‘azınlık’ gibi ifadelerden kaçınırız: “Bu, ‘egemen’e karşı yürütüldüğü iddia edilen bir ‘itibar’ yani var olma mücadelesinde, örtük de olsa yine egemenin diliyle konuşmaktır; kuzu postuna bürünmüş fitratı arka kapıdan sokmaktır bir anlamda” [Bkz. Ünsaldı, L. (Der.) (2019). *Yabancı, Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayıncılık. s.7].

kurgu-dışı[non-fiction] denemelerle düşünce dünyasına pencereler açmayı hedeflemektedir. ‘Okur’unu ‘yazar’a dönüştürmeyi denemeyi sürdüren⁵ dergimiz, bu sayısında on bir tartışma metni ile bir röportaj sunuyor. Bu metinler, üç bölümde değerlendirilebilir. İlk bölüm, dosya konumuzu oluşturuyor. Bu bölümde, “*Tanrının Parmağından Üflenen Hayat: Peki Tanrı Kim?*” başlıklı yazısında Salih Kinsun, otoritenin yarattığı herhangi bir yıkım karşısında ısrarla yeniden dirilen insanoğlunun, Homo Sapiens’den Homo Robot’a giden serüvenini inceliyor. Zeynep Kurnaz, “*Sessizlik Hegemonyası: Ses Yokluğundan İnkara Uzanan Bir Güç İlişkisi*” yazısıyla, sessizliğin insanlık tarihi içerisinde varoluşsal bir arka planı olduğunu ortaya koyuyor. Yasemin Bulut, “*Pandemik Kapatılmada Benin Kısıtılması*” başlıklı tartışma metninde ‘ben’ kavramının kapatılan, kısıtlanan, bozguna uğratılan şeyin, hali hazırda zaten belirlenmişliği ile tanımlanan bir özne değil, bizihati özün, merkezin kendisi olduğunu vurguluyor. Ayşegül Aşkın Tezcan, “*Çalışan Özne ve Çalışkanlığın Yarattığı Toplumsal Huzursuzluk*” başlıklı yazısında daha aktif olmak için, daha girişken olmak için yarıştığımız bir çağda beğenilmenin yorgunlukla eş değer olduğu bir dünyaya dikkat çekiyor. İkinci bölümde, iletişim bilimleri kürsüsündeki bir doktora dersi sırasında tartışma konusu olan kültür ve paradigmaların bakış açısı masaya yatırılıyor. Buradan hareketle, Hüseyin Serbes, “*Geleniğe Gerçek Bir Başkaldırı: Etnometodoloji*”, Bünyamin Gültekin, “*Kültüre Bütüncül ve Etkili Bir Yaklaşım Olarak Frankfurt Okulu*”, Gufran Dünder, “*Gramsciyan Anlamda Kültüre Bakış*”, Marc-Pierre Henry, “*İnsan İlişkilerinin Dinamiklerini Anlamak: Kültüre İşlevselci Yaklaşım*”, Ferit Arda Arıca ise “*Psikanalitik Kuram Çerçevesinde Kültür Kavramı ve Değerleri*” başlıklı tartışma konularını sunuyor. Üçüncü bölüm ise Vita Activa’nın praksislerine ayrılıyor. Orkun Destici, “*Çöplük bir dünyanın fanzini: Mondo Trasho*” başlıklı metni ile fanzinlere eğilirken Temmuz Süreyya Gürbüz ise “*Punk, Feminist Politika ve Queer Kesişimler Üzerine*” başlıklı yazısında punk’ların kesişimlerini ortaya koyuyor. “*Kolektifin Bir Parçası Olmak: Dick Hebdige ve Altkültür*” başlıklı röportaj ise Dick Hebdige’in çığır açan kitabı ‘Altkültür’ ve sonrasındaki tartışmaları yansıtıyor. Prekarya Dergi’nin “*Vita Activa*” temalı sayısının, eleştirel düşünme çalışmalarına katkı sunacağına inanıyoruz. Bir sonraki sayımızın çağrı metni ise dergimizin son bölümünde yer alıyor. Katkılarınızı bekliyoruz.

Kaynakça

- Agamben, G. (2001), *Kutsal İnsan* (Çev. İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
 Akay A. (2006). *Michel Foucault’da İktidar ve Direnme Odakları*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
 Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu* (Çev. Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
 Bourdieu, P. (2016). *Akademik Aklın Eleştirisi* (Çev. P. Burcu Yalım). İstanbul: Metis Yayınevi.
 Goffman, E. (2015). *Timarhaneler* (Çev. Ebru Arıcan). Heretik Yayıncılık.
 Güneş, C., D. (2015). Ruh Bedenin Hapishanesidir: Michel Foucault. *Ekev Akademi Dergisi*, 64, 59-72.
 Harvey, D. (2019). *Postmodernliğin Durumu* (Çev. Sungur Savran). Metis Yayıncılık.
 Nalbantoğlu, H., Ü. (2009). *Arayışlar: Bilim, Kültür, Üniversite*. İstanbul: İletişim Yayınları.

5 “İnsan arzu ederse yazar, benim de arzularım bitip tükenmez” diyordu ‘yazı’nın ve ‘yazın’ın büyük ustası Roland Barthes. Yine Barthes’in dünyasından biliyoruz ki, kültürel metinlerin peşinden gitmek, «jouissance» [yüce bir fiziksel ve zihinsel mutluluk] deneyimi elde etmemizi sağlayabilir.